

Stora svenska män tecknade för folket 2 Birger Jarl

Risberg, Emilie

*55 Az Öreskrifter för folket
16.*

National Library
of Sweden

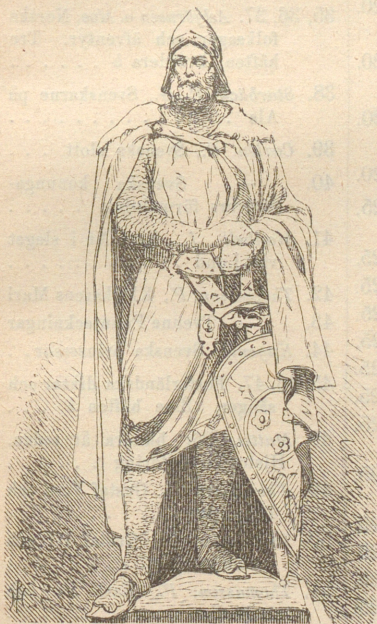
*Polysen
Saml*

STORA SVENSKA MÄN

TECKNADE FÖR FOLKET.

II.

BIRGER JARL.

Birger Jarls staty i Stockholm.

Andra upplagan.

Med 7 illustrationer.

STOCKHOLM.
ALBERT BONNIERS FÖRLAG.

Pris: 25 öre.

Öreskrifter för folket.

En samling smärre skrifter, lämpliga för folkläsnung och för sockenbibliotek samt till premier i folkskolor.

 Hvarje häfte med en eller flera illustrationer.

N:o	Öre.	N:o	Öre.
1. <i>Thomasson, P.</i> , Kung Oskar och Skogvaktaren	25.	29, 30, 31. Gamla historier för folket. 3:e, 4:e och 5:e saml. å . . .	20.
2. Svenska kröningar	25.	32. <i>Thomasson, P.</i> , Fosterländska sånger	20.
3. <i>Sylvia</i> , På Söder. — Onsdagsbröllopet	25.	33. <i>Mankell, J.</i> , Från Pultava till Bender	25.
4. <i>Nepomuk</i> , Starke Per	20.	34. Hans, som kom till folkhögskolan	25.
5. — En Bonde o. en Soldat	20.	35, 36, 37. <i>Asbjörnsen o. Moe</i> , Norska folksagor och äfventyr. Tre häften, hvardera å	25.
6. — De begge Limporna	10.	38. <i>Starbäck, C. G.</i> , Svenskarne på Als	25.
7. Christofer Polhem och hans verk	20.	39. <i>Carlén, O.</i> , Svenska slott	50.
8. Gamla historier för folket. 1:a samlingen	20.	40. — Svenska konungadötrars förmäling	30.
9. <i>Schwartz</i> , Räddande Engel och Drottning	20.	41. <i>Mankell, J.</i> , Karl XI i slaget vid Lund	25.
10. Gamla historier för folket. 2:a samlingen	20.	42. <i>Thomasson, P.</i> , Klockarens Mari	25.
11. <i>Mankell, J.</i> , Karl XII vid Pultava	25.	43. — Tvenne Pennteckningar	25.
12. <i>Thomasson, P.</i> , Den blifvande Bisen	25.	44. <i>Eugenie</i> , Svenska prinsessor	25.
13. <i>Thomasson, P.</i> , En fyndig Bonde	25.	45, 46, 47. Fosterländska dikter och sånger. 3:ne häften å	25.
14. <i>Onkel Adam</i> , Vara och synas	25.	48. <i>Mattis</i> , För hundra år sedan. Historisk skildring	25.
15. Stora Svenska män. 1. C. v. Linné	25.	49. <i>Thomasson, P.</i> , Gustaf Vasa och Dalmasen	25.
16. — 2. Birger Jarl	25.	50. <i>Thomasson, P.</i> , Gustaf III och Smälänningen	20.
17. — 3. Axel Oxenstierna	25.	51. <i>Thomasson, P.</i> , Karl XV och Dalkullan	20.
18. <i>Nepomuk</i> , Laga Skifte	25.	52. <i>Mankell, J.</i> , Slaget vid Narva	25.
19. <i>Hedin, S. A.</i> , Sveriges och Norges förening	25.	53. <i>Mellin, G. H.</i> , Blomman på Kinnekulle	50.
20. <i>Mankell, Jul.</i> , Öfvergången af Stora Bält	25.	54. <i>Axelson, M.</i> , Sekter Lundbergs bröllop	40.
21. Stora Svenska män. 4. Es. Tegnér	25.		
22. — 5. Magnus Stenbock	25.		
23. — 6. Jakob Berzelius	25.		
24. Nya Riksdags-ordningen	25.		
25. <i>Thomasson, P.</i> , En gåfva af Kung Karl	25.		
26. <i>Thomasson, P.</i> , Mäster Blomma	25.		
27. — Braskans marknadsresa	25.		

Printed and Published by the Government of India, Delhi.

G. G. Hellqvist

Sigrïd den fagra's bröllopsgåfva.

(Sid. 10.)

STORA SVENSKA MÄN

TECKNADE FÖR FOLKET.

II.

BIRGER JARL.

Andra upplagan.

MED 7 ILLUSTRATIONER.

STOCKHOLM.

ALBERT BONNIERS FÖRLAG.

STORA SVENSKA MÅN

FRÅN 1773 TILL 1800

II

RIGGEL 1800

1800

1800

STOCKHOLM.

ALB. BONNIERS BOKTRYCKERI 1894.

På folkungagodset Bjellbo i Östergötland bodde i fordomtima Magnus Minnisköld och hans hustru Ingrid Ylfva. Han var son till Folke den Tjockes son Bengt och broder till Birger Brosa, den förste som i våra häfder benämnes Svears och Göters Jarl. Hon anses ha varit dotter till en vid namn Suno Sik och sondotter af konung Sverker den äldre.

Om det vackra och betydelsefulla namnet Minnisköld — kärlekssköld — blef Magnus Bengtsson gifvet såsom ett karakteriserande vedernamn, veta vi icke. Men något stöd för ett sådant antagande kunde väl finnas i tidens sed att utdela tillnamn än efter sjäsegenskaper och lynne, än efter kroppsliga företräden eller lyten. Det är känt att Birger Brosa gjorde sig så aktad för sin redbarhet och kraft, att han så länge han lefde kan sägas hafva hållit fridssköld för landet och för tvenne konungars, Knut Erikssons och Sverker den yngres troner. Det kan ju ock vare sannolikt att den andre brodern, i sin mera stilla verksamhet, såsom lagman i Östergötland, höll en kärlekens sköld, så att säga, för sin lagsaga. Men ett gissningsmål allenast blir det. Man har icke ens visshet därom, att Magnus var lagman i Östergötland, fastän så tros. Och somliga gifva honom icke heller tillnamnet Minnisköld, utan kalla honom Månesköld, sägande att han haft en måne till sköldemärke. Det har gått med denne man så

som med de flesta af hans samtid, att hvad han var och hvad han verkade blifvit begrafvet i seklernas natt; och ehuru det säges att han stupade i slaget vid Lena, så stöder sig äfven detta blott därpå, att hans namn ej efter den tidpunkten förekommer under något konungabref, hvaremot han underskrifvit åtskilliga sådana före år 1208, samt på den uppgiften, att "en vid namn Magnus stupade i det slaget".

Om fru Ingrid förmäler sägnen, att hon var begåfvad med en stor spådomsanda och att hon kunde trolla. Det kom sig "af hennes förstånd och vishet", säger Afzelius i *Svenska Folkets Sagohäfder*. Ty "fru Ingrid var namnkunnig och beryktad öfver allt landet såsom förståndig och rådsnäll i dåvarande oroliga tider, så att männerna ofta funno för godt hvad hon tillstyrkte"; och "hon förutsade ofta hvad hända skulle". Då hon slutligen vid mäktig hög ålder var nära att lämna denna värld, skall hon hafva förklarat, att så länge hennes hufvud stod upprätt skulle hennes ätt blomstra. Sönerna skola till anledning häraf efter hennes död låtit begrafva henne på det sätt, att kistan i upprätt ställning inmurades i en pelare i sakristian i Bjellbo kyrka. Där fanns verkligen ännu i förra århundradet en fyrkantig murad pelare, till höger om dörren, och man trodde den vara Ingrid Ylvas graf. Men vid en då företagen reparation af kyrkan blef sakristian rifven och man fann intet tecken till ihållighet i pelaren, än mindre någon inmurad kropp. Sagan omtalar ock, att Ingrid hade byggt sig ett torn på Bjellbo kyrka och däruti inredt tvenne kamrar, för att hafva en tillflykt i ofridstider. Och då hon där en gång åskådade en strid mellan folkungar och danskar och såg de förra nära att blifva öfvermannade, tog hon ett fjäderbolster, tömde ur varets innehåll i luften och ropade:

“Häst och kär (karl) af hvar eviga fjär“!

Och alltså fjädern kom till marken blef hvar och en förvandlad till häst och karl, som trädde i folkungarnes fylkingar, så att fienden måste vika och taga till flykten.

Inom de 6½ aln tjocka murarna af Bjellbo kyrktorn kan man ännu se Ingrid Ylfvas kamrar, den ena ofvanom den andra, men husgeråden, som hon låtit ditföra och som skulle funnits kvar där ännu år 1669, äro nu försvunna.

Fem söner föddes Magnus Minnisköld och Ingrid Ylfva i deras äktenskap; och det är den fjärde af dessa, den storfrejddade Birger, som framför alla gifvit glans och ära åt ätten. Men äfven de andra förtjäna väl att nämnas, ty *“när modern sjunger vid vaggan om ärans hopp och seger, när sönerna kring hennes knän höra fornsägner om hjältedöden, mandom i strid för drott, frihet och fädernesland och höga snillens bragder, då väckes ärans drift i gossens hug och den kärlek, som förer till hög och berömling verksamhet i det mänskliga lifvet.* Så uppväxte Ingrid Ylfvas söner på Bjellbo.“

Eskil (eller Askel), näst efter Birger den ryktbaraste af dem, var lagman i Västergötland. Han skildras som en man, kunnig i alla rätter och i allo måtto väl skickad för sitt kall, så att han visste säga hvad rätt och lag var. I lärdom kunde han mäta sig med klerkerna, så att han däruti ej gaf någon efter. Manhaftig var han därjämte och väl förfaren i allt, hvad som till svärd och strid månde höra. I råd och dåd var han en man för sig med sådan gåfva af Gud, att framför andra män han ägde ett stort förstånd och skicklighet i allt och öfvergick alla rikets höfdingar. Med största omsorg litade han efter *Lumbs**) lagar och andra urkunder till känne-

*) Lumb eller Lumbr var Västergötlands förste lagman och gjorde en samling af gamla domareregler, som kallades Lumbs lag.

dom af forna bruk och rätter, begrundade dem med mycken urskillning, samlade och ordnade dem, upplifvande det som han fann för tiden lämpligt. Så grundlade han den gamla västgöotalagen, hvilken tjänat till rättesnöre vid alla senare lagförbättringar.

“Hvad må jag nu mera om honom säga“ — yttrar häfdateknaren vid västgöotalagen — “utom detta, att sent födes en annan slik man.“ Också dog sent lagman Eskils minne bland västgöterna, af hvilka han varit älskad som en fader. Ty “*väl är dem god lag lyser och i skrift kommer, såsom mur omkring hus för ovänner, så äro de värn mot ovänner.*“

Eskil Magnusson var gift med en dotterdotter till konung Erik den Helige. Hon hette Kristina och var änka efter en norsk jarl, Hakon Galin. Den namnkunnige isländaren Snorre Sturlesson har öfver henne gjort ett kväde som han kallat *Andvaka*. Sturlesson kom, sommaren 1219, öfver till Sverige, för att gästa den berömda västgöotalagmannen och hans husfru, af hvilka han blef på det kärligaste emottagen. De gäfvö honom ståtliga skänker och däribland den fana, som burits framför sveahären i Erik Knutsons strider mot Sverker. Och af Eskil erhöll Snorre Sturlesson de underrättelser om vårt land, som finnas intagna i hans *Konungasagor*.

Karl, en annan af Magnus Minniskölds söner, var biskop i Linköping och kansler hos konung Johan, som kallade honom sin frände och på själfva sin kröningsdag gaf honom af sitt fädernearf ett jordagods, att af honom och hans efterträdare på Linköpings biskopsstol evärdeligen besittas, detta såsom “en tacksamhetsgård och vedermäle af sonlig kärlek för den ära, huldhet och tro, biskop Karl i Linköping städe visat mot honom så i mot- som medgång“.

Konung Johans flotta.

Då konung Johan år 1220 seglade ut med sin flotta på korståg till Estland, var biskop Karl med honom. Svenskarna landstego i Rotalien eller Rotala, gent emot ön Ösel, intogo ett vid stranden beläget slott, som hette Leal, och slogo där sitt läger. Konungen började sitt omvändelseverk och lät sina präster genomvandra landskapet, predika om Kristus och döpa de ännu oomvända. Äfven lät han anlägga kyrkor. Men sedan han så tillbragt någon tid i landet, återvände han till sitt rike, kvarlämnande sin jarl, biskop Karl och 500 man till besättning på slottet och till kristendomsverkets fortsättande. Den lilla svenska styrkan trodde sig ej hafva något särdeles att frukta i hednalandet, ty den omgafs på två sidor af kristna makter, nämligen danskarna i Reval och svärdsriddarna i Riga. Men en morgon i första dagbräckningen kom en stor manstyrka öfver hafvet från Ösel. Det var en hedningahär, som belägrade slottet och anlade

eldar rundtomkring detsamma. Svenskarna gjorde ett utfall och stridde manligen, men deras tapperhet räddade dem ej. Fiendens mängd var allför stor. Jarlen stupade och jämte honom biskop Karl och hela besättningen, så att endast några få undkommo till danskarna i Reval.

Om Bengt Magnusson, östgötagman och herre till Ulfåsa, berättas det, att han fattat kärlek till en mö af ringa härkomst, men så skön, att hon kallades Sigrid den Fagra. Han gifte sig med henne och fick då till bröllopsgåfva från sin broder Birger en kappa af guldvirkad purpursammet, hvars ena våd likväl bestod af grått vadmal. Den stolte jarlen, som förut mycket afrådt broderns giftermål, ville dymedelst visa honom dåraktigheten af att införa en så ringa brud i deras ädla släkt. Men Bengt var en vis man. Han lät besätta det grofva vadmalstycket med pärlor och ädla stenar, så att det blef vida dyrbarare än hela den öfriga kappan, och så sände han den tillbaka till jarlen. Denne blef förtörnad och lät säga, att han skulle komma och muntligen tala med sin broder om denna sak. Lagman Bengt blef orolig, ty han kände sin brors häftiga lynne; och när han en dag på afstånd såg honom komma ridande till Ulfåsa med stort följe, tyckte han rådligast vara, att hålla sig undan den första stormen och gick därför till skogs. Men husfrun lämnade han hemma, ty han visste väl hvad makt en skön och behaglig kvinna har öfver mannens sinne. Lagman Bengt var ingalunda en rädd man; men han betänkte, att om Birger i sin harm yttrade sådana ord, som en ädel man den tiden ej kunde höra, utan att draga sitt svärd, så skulle detta brödrämöte få en sorglig utgång.

När jarlen red in på Ulfåsa gård, gick Sigrid den Fagra honom till mötes, klädd, enligt sin mans tillsägelse, i de dyrbaraste kläder, dem som henne bäst anstodo; och

så skön var hon, att ingen man, hade han än varit aldrig så vred och hårdsinad, kunde motstå denna sol bland alla kvinnor. Birger såg sig med vreda blickar omkring efter sin broder; men då Sigrid såg honom an med sina strålande ögon, hälsade honom ödmjukt och på det vänligaste bjöd honom in i gästsalen, då smälte hans vrede genast bort. Han sprang af hästen, tog sin väna svägerska hjärtligt i famn, kysste henne och utropade:

“Hade min broder detta gjort, så skulle jag vilja göra det själf.”

Men Sigrid förde honom in i salen, satte sig med honom i högsätet och skickade bud att säga Bengt huru väl allting aflupit. Snart inträdde lagmannen i sin sal och jarlen gick honom med trofast handslag till mötes, sägande sig hafva fulleligen insett den orättvisa, han gjort sin svägerska. Ty hade han från den stunden förnummit, “att skönhet och förstånd uppväga börd och rikedomar och att Gud kan i vallmaret grå sätta en ädelsten till kvinna“. Från den tiden var städse god sänja och umgängelse emellan brödrahusen; och vi se, att om Birger kunde förgå sig i stolthet och häftighet, så visste han äfven, att på ett älskvärdt sätt godtgöra sin öfverilning.

Den femte brodern, Elof, är endast känd till namnet genom ett par bref, som utvisa att han skänkt gods till Alvastra och Vreta kloster.

Äfven om Birger, som på ett så ingripande sätt framstår i Sveriges historia, känna vi, hvad hans tidigare år vidkommer, intet. Men det ståtliga herresätet har sjunkit i grus med alla sina minnen, och man spårar borgens läge, väster om den gamla kyrkan, endast genom en stengrund, som där blifvit funnen. Några namn på gårdar i trakten påminna dock ännu om stället mest lysande tid, då Birger hade sitt jarlasäte på Bjellbo. I hofgården skola hans hird- eller hofmän hafva bott, i Fogdegården

hans fogde. Blockhusgården skall hafva varit en befästning på något afstånd från själfva borgen. Och rusthållet Trädgården tros ligga på den forna slottsträdgårdens plats.

Det första dåd som berättas om Birger Månsson är en storartad handling af hjälpsamhet. Det heter nämligen, att staden Lybeck var i mycken nöd, emedan danske konungen belägrade den till lands och inspärrade den äfven till sjös genom att spänna starka järnkedjor öfver Trawefloden, så att intet skepp kunde in till staden föra en väl behöflig undsättning. Hungersnöden skulle sålunda tvinga den stolta hansedrottningen att lämna sig i danskarnas händer. Men Birger till Bjellbo lät med järnstänger beslå framstammarna på några starka fartyg, lastade dem med matvaror och for så ned mot Lybeck. När vinden blef stark och gynnande, hissade han alla sina segel och styrde så i full fart rakt mot järnkedjorna, hvilka af den väldiga stöten sprungo af, så att skeppen kommo in till Lybeck och folket därstädes fick undsättning. Till tacksamhet för denna hjälp beviljade Lybeckarna sedan många handelsfriheter åt svenskarna.

I kriget mellan Erik Läspe och Knut Johansson Långe höll Birger troget med konungen mot de uppriska grenarna af Folkungaätten. Och efter slaget vid Sparrsätra, år 1234, fick han såsom lön för sin trohet den länge landsflyktige, men äntligen till sitt rike återkomne konungens syster, Ingeborg. Många eftersträfvade den ungmöns hand, men Erik gaf henne åt Birger, förbindande därigenom ännu ytterligare sin sak med hans. Sannolikt skulle han äfven då gärna gjort honom till sin jarl, men vid förlikningen med Knuts parti, måste han upptaga dennes jarl, Ulf Fasi, till sin; och Ulf var en sträng och själfrådande man, som för ingen del lämnade ifrån sig den makt han en gång fått.

Om det äkta paret på Bjellbo säger stora rimkrönikan:

“De voro rätteliga sammangifven,
 med kyrkiona rätt, som han ständar skrifven,
 och med lag, som då var,
 och lefde samman många år.
 De atte (ägde) samman två döttrar och fyra söner:
 De voro alla syskona.“

År 1241 omtalas Birger såsom sin kunglige svågerns sändebud till Norges konung Hakon, för att uppgöra tvistigheter i anledning af ett infall i Värmland, som Hakon många år förut företagit. De taltes länge vid, men saken kom ej till afgörande förr, än sedan Erik omgjordat sin svåger med jarlasvärdet.

Detta skedde 1248 då Ulf Fasi, den sjuklige konungens påtvungna, men kraftiga stöd, nedstigit i grafven. Jarlen insjuknade och dog under en färd, som konungen med många herrar företagit för att i Konghäll möta Hakon till uppgörande af värmlandssaken. Hakon försummade mötet, och Erik drog med oförrättadt ärende tillbaka. Men jarlen afled under vägen, och konungen öfverlämnade hans ämbete åt Birger, som äfven var i hans följe. Det heter i norska konungasagan, att svenskarna mycket beklagade Ulfjarls död. Och många tyckte också, att hans son Karl den Unge eller Junker Karl, varit väl värd att få jarladömet efter sin fader, ty “han var skön till anlete och gestalt, hugfull, vänsäll och ädelsinnad“. Men om någon var ämbetet värd, så var det väl den som såsom Birger visste att från första ögonblicket förvalta det till rikets fromma; och om Erik Låspe i allmänhet visade sig vara en mera god och “spaker“, än rådsnäll man, så nog visste han väl hvad han gjorde den gång, han, med förbigående af Karl, valde svågern till sin jarl.

“Denne Birger af Bjellbo,“ heter det i Olai Petri krönika, “var konung Eriks största bestånd i riket, emot

alla dem som olydige voro; och stod regementet mest i hans händer, ty konungen var själf enfaldig och kunde icke mycket väl tala. Men Birger Jarl var en förständig och vältalande man.“

Kyrkomötet i Skenninge gaf den nye jarlen tillfälle att strax i början visa huru väl han kunde föra sin konungs talan. Det sammankallades mot slutet af februari, och redan under detsamma skildrades Birger i bref af den påflige legaten såsom den, på hvilken rikets styrelse nästan helt och hållet berodde och den där hade mest att säga i landet. Att de beslut, som på detta möte togos, föga befordrade rikets sanna bästa, kunde Birger naturligtvis icke inse, då de tvärtom efter ståndpunkten af den tidens upplysning måste gälla såsom välsignelsebringande i både andelig och världslig måtto. Men att han dock i skarpsynthet i afseende på kyrkoärendena stod betydligt framom sin tid, skönjes i det mäktiga motstånd, kardinalen fick röna och i den försiktighet, hvarmed denne måste kringgå flera frågor och låta sig nöja med vida mindre än hvad han åsyftat.

På hösten år 1248 kommo sändebud från konung Hakon till Birger Jarl för att spörja huru den svenska konungen var sinnad i värmländska frågan, ursäktat Hakons ofrivilliga uteblifvande från mötet i Konghäll och begära jarlens dotter Rikissa till brud åt konungens äldste son, prins Hakon, som då var sexton år gammal och hyllad af Norges folk till sin faders efterträdare. Birger tog mycket väl emot sändebuden, och giftermålsanbudet behagade honom desslikes. Han lofvade att tala med Erik om värmlandssaken, uppjorde ett nytt kungamöte till följande sommar och försäkrade konung Hakon om sin fullkomliga vänskap.

På bestämd tid infunno sig Erik och hans jarl med stort följande i Lödöse, som blifvit utsatt till mötesplats. Men när de fingo se Hakon komma med en flotta af stora

väl rustade och väl bemannade skepp, som "med stor brask och bram" roddes för fulla segel uppför Götaälfven, gjorde det ett ogynnsamt intryck på dem. Erik bröt genast upp och lämnade Lödöse. Jarlen dröjde något efter, men begaf sig snart äfven han uppåt landet, sedan han afsändt ett budskap till Hakon.

"Jarlens tanke var," sade budet, "att detta möte skulle blifva ett fridsmöte. Men då han sporde eder komma med en sådan makt, visste han icke hvilken eder afsikt vore och huruvida I viljen hafva fred."

Så snart budbäraren detta sagt, aflägsnade han sig, utan att afbida svar.

Hakon, förundrad, rådförde sig med sina män hvad detta månde hafva att betyda. Och en vid namn Gunnar, som var konungens frände, afsändes uppåt Västergötland för att söka förmå jarlen att vända tillbaka. Men konungen förbjöd honom uttryckligen att vara mångtaligare med den svenske jarlen än dennes bud varit med norske konungen.

Gunnar begaf sig åstad och träffade Birger i Västergötland, men blef kallt och oblidt emottagen, så att han kunde noggsamt se att han med sin anbefallda ordkarghet ingenting skulle vinna hos jarlen. Han började därför tala det bästa han kunde och föreställde huru nödvändigt det vore att det beramade mötet verkligen komme till stånd. Men jarlen svarade tvärt nej härtill. "Konung Erik har dragit upp till Östergötland," sade han, och man kan ej besvära honom med så lång färd tillbaka. — Gunnar blef härvid ej svarslös. "Du, Birger," sade han, "är dock både jarl och konung; och är därför din närvaro ensamt tillräcklig."

Gunnar lyckades småningom genom sina väl lagda ord blidka den stolte jarlen, så att han beslöt återvända till Lödöse. Där uppgjordes då först trolofningen mellan

den unge Hakon och den lilla Rikissa, hvilkas giftermål framdeles skulle äga rum, när konungen och jarlen funne tiden] vara läglig. När detta aftalades voro de bägge herrarna ännu på hvar sin sida om Göta älf, och budgingo mellan dem i trolofningsärendet. Men sedan det ärendet var till ömsesidig belåtenhet afgjort, växlades gisslan, och jarlen for öfver älfven för att personligen samtala med konungen. Där öfverenskommo de då om fred mellan båda rikena samt att det ena rikets icke skulle lämna någon undsättning åt det andra rikets fiender, ej heller skulle det ena rikets fiender hafva något tillhåll i det andra, och skulle vänskapen obrottligen hållas å ömse sidor. När så allt var i godo uppgjort och vänskapen mellan Sverige och Norge stadfast, skildes jarlen och konungen, och en hvar drog hem till sitt. Och ingenstädes förmåles att konung Erik var annat än väl belåten med sin jarls egenmäktiga handlingsätt.

På den tiden hade Tavastland, som en gång blifvit kristnadt, återfallit i hedendom, och dess vilda inbyggare tillsammans med angränsande folkstammar rasade på det grymmaste sätt mot allt, som bar det kristna namnet. "De stungo ut ögonen på de kristna prästerna, stympade dem till händer och fötter, invecklade dem i halm och läto dem så förtäras af elden. Barn, om hvilka de visste att de blifvit döpta, mördades; på de fullväxta utsletos inälfvorna, hvarpå de offrades åt hedningarnas gudar, eller tvungos att springa så länge omkring ett träd, tills de föllo döda ned." Så skildras tavasternas framfart i ett påfvebref, som redan år 1237 enträget uppmanade "alla kristna i Sveriges land och närgränsande öar, att mangrant rusta sig till härtåg mot affällingarna. Beskrifningen torde vara öfverdrifven. Och sannolikt föranleddes det arma folkets återfall i hedendomen till

stor del af ett öfverdrifvet och ovist nit från de kristna prästernas sida. Åt en hvar, som tog till vapen för Kristi kyrkas försvar, utlofvades i detta bref lika syndaförlåtelse och lika rättigheter som åt dem, hvilka droge till det heliga landet.

Svenskarna hade till följe af detta bref förenat sig med normmän, jemer och sumer eller inbyggare från det egentliga Finland till ett korståg mot tavasterna, år 1240. Men det hade gått olyckligt för dem, och de svåra förhållandena i Tavastland forforo. Troligtvis hade nu påfven, vid kyrkomötet i Skenninge eller sedermera, genom sin legat, kardinalen Vilhem af Sabina, förnyat uppmaningen till korståg, ty "konung Erik lät bud utgå öfver allt sitt land och lät säga sina män till, att de skulle rusta sig till härfärd öster ut mot tavasterna i Finland". Och sin svåger satte han till deras förman, "förty att han trodde bäst honom".

Jarlen tog gärna emot konungens uppdrag, och öfverallt i landet redde man sig till färden, ty dels voro alla uppretade öfver hedningarnas grymheter, dels fruktade man deras härjningar utefter svenska kusterna och i Mälaren. Rimkrönikan skildrar enkelt och lifligt tillrustningarna till tåget och afskedet från fädernejorden:

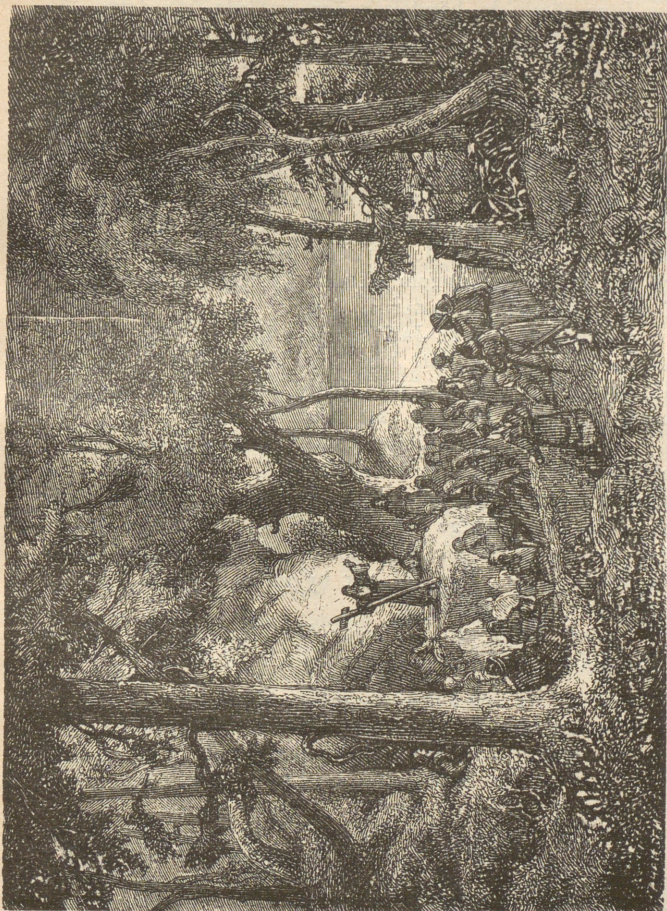
"Hvar redde sig då i sin stad
och gjorde gärna hvad konungen bad,
och skuto ut snäckor ¹⁾ och löpaskutor; ²⁾
och många stora penningeknutar
vordo då löste och gifna dem,
då de skulle skiljas vid sitt hem;
och visste ej när de skulle komma åter
vridna händer och starker gråter

1) Långskepp med höga stammar. 2) Mindre fartyg, tjänliga att skicka förut att inhämta underrättelser om fienden.

vart då af många fruar sedder;
 dock gladdes dem, att det var Guds heder
 där skulle ökas af denna färd.
 Månget ett gammalt fädernesvärd
 vart då neder af väggen klänkt,
 där hade många dagar hängt.
 Dem vart då fagerlika följdt till strand
 och hälsades väl och togos i hand;
 mång röder mun vart då kysst,
 som aldrig kystes sedan af hjärtans lyst.
 Samma de sågos aldrig mer,
 af tocken skillnad tocket sker.“

Så seglade de af med förlig vind och landstego snart
 på Finlands kust. Men på hvilken punkt känner man
 ej, ehuru några berättelser uppgifva att det var i närhe-
 ten af Vasa, att Birger där lät uppresa ett stort träkors
 till tecken, att han kommit dit endast för att utbreda
 kristna läran, att stället däraf blef kalladt Korsholm och
 att han där sedermera uppbyggde en fästning. Rimkrö-
 nikan berättar om färden och landstigningen:

“Dem blåste bör (medvind), de seglade dädan.
 De hedna redde sig ock mädan.
 De visste väl, att de skulle komma
 till deras skada och ingen fromma.
 De kristna lade där till hamna.
 Många otaliga förgyllda stamma
 måtte hedna män där se,
 där mera måtte sörja än le.
 De togo deras baner och gingo i land.
 De kristna gick där väl i hand.
 Deras sköldar läto de där skina
 öfver allt det land, och hjälmar fina.“

Kristendomen predikas för hedningarna.

Inga särskilda händelser äro anförda från detta tåg; men "Hedningarna", heter det, "blefvo öfverallt slagna, ty Birger Jarl dref på sitt verk med kraft och förstånd." Han stiftade den lagen, att alla, hvilka antogo kristna läran, skulle skonas till lif och egendom; men de som ville offra sitt lif för sin gamla hedniska tro, de måste, enligt hans såväl som hvarje annan korsfarares åsikt, utan förskoning dö. Den kristendom han på sådant sätt införde blef som den kunde; men närmaste målet vanns åtminstone: fred för den kristna befolkningen i Finland och väg för ett småningom skeende kristligare omvändande af de betvingade tavasterna.

"Hvad nu Birger Jarl så gjort hafver," säger Olaus Petri i sin krönika, "att han låtit komma goda predikare till det folk, som han med svärd underkufvat hade, så hafver han gjort som en rätt kristen furste."

Tavasternas land underlades Sveriges krona, och till betryggande af den gjorda eröfringen, anlade Birger Tavastehus borg. Han lät ock många svenskar flytta öfver och bilda ett nybygge i det intagna landet och kvardröjde själf ganska länge för att efterse att allt riktigt utfördes efter hans vilja. Han lät ock bygga den första kyrka i landet under sin därvaro.

Våren 1250 erhöll Birger det budskap, att konung Erik affidit Kyndelsmässodagen den 2 februari.

"Då den kom, som budet förde,
det smärtade hvar man det hörde,
och bådo alla väl för hans själ,
ty han lefde med rätt och väl."

Så heter det om denne konung, som oaktadt sina lyten gjort sig älskad af sitt folk, emedan "han höll hus-åra och ädla sed" och "å allvar kunde sig väl förstå".
— Tidningen om hans död hemkallade skyndsamt den

kraftige jarlen, som under hans spira, innan den fälldes för skördarens glafven, lagt Österbotten, Karelen och Tavastland. Erik efterlämnade ingen tronarvinge, och Birger insåg väl huru mycket det gällde för honom att hasta sig hem till bestämmandet om den svenska kronan, som efterfikades af många. Att en Folkunge skulle komma att bära henne var gifvet, ty i den öfvermäktiga ättens händer hvilade sedan länge landets öde. Troligen hade också Birger redan i sitt stolta sinne afgjort valet med uteslutande af så väl junker Karl som Filip Knutsson, Magnus Broks son och öfriga kronpretendenter.

Men äfven de hemmavarande herrarna hade betänkt att det hastade med att tillsätta konung i landet. Stora oroligheter voro att befara, om långt rådrum lämnades åt de om tronen täflande att stärka sitt anhang och kanske förskaffa sig utländsk hjälp. Den högt ansedde och fridälskande Ivar Blå till Gröneborg, som var så väldig i folkländerna, att "hvad han gjorde och han han låt, det var almoganom intet emot", han begagnade sig af tillfället, då folket strömmade till distingsmarknaden i Upsala, stämde till ting för konungaval och framträdde för de församlade med förslag att taga den unge Valdemar, Birger Jarls äldste son, till konung. Detta skedde på åttonde dagen efter konung Eriks död, den 10 februari 1250, och var Valdemar då tio år gammal.

Huruvida invändningar gjordes mot förslaget känner man lika litet som på hvad sätt herr Ivar framställde sitt ärende. Men Valdemar valdes till konung och detta förmodligen med iakttagande af lagliga former, eftersom inga anmärkningar sedermera gjordes. Icke heller är det känt om Birger redan i Finland eller under hemfärden eller först vid sin hemkomst fick underrättelse om hvad som skett. Troligast är det förra, och visst är att han sporde det med vrede. Hade han än icke närt den tanken, som dock näppeligen var honom främmande, att pryda

sitt eget hufvud med den krona, som så länge gått i skifte mellan tvenne ätter, med hvilka han genom sin moder och sin maka var befryndad, så kunde han åtminstone med skäl hafva väntat, att ett så högviktigt mål icke skulle företagas i hans frånvaro, utan hans vetskap och tillstånd. Både som fader och som rikets jarl fann han sig förnärmad af att man, honom oåtspord, tagit hans son till konung. Det var en kränkning af hans faderliga rättigheter såväl som af hans höga ämbetes värdighet; och, ömtålig om bäggedera, kände han sig djupt sårad. Han dröjde ej att sammankalla dem af landets stora, som varit närvarande vid det bråda kungavalet, och förebrädde dem i skarpa ordalag det, som de dristat företaga.

“Mig otillspord,” sade han, “hafven I tagit eder ett sådant värf före, att kora min son till konung, ett barn, som hvarken kan råda för sig själf eller andra. Hvem är den, som vågat taga sig slikt före?”

“Det har jag gjort,” svarade herr Ivar och steg fram för den vredgade jarlen. “Vi veta att du är en gammal man, närmare att dö än din son. Han är af konungastam och ättboren till riket. Men är det nu så, att hvad som skett misshagar dig, så tag din son igen och gör af honom hvad du vill. Vi månne väl veta att få oss en konung honom förutan.”

Härpå teg Birger en stund, men frågade sedan, hvilken de då månne taga till konung.

“Under den kjortel jag bär,” svarade Ivar, “skulle jag väl ock kunna skaka fram en konung.”

Då gaf Birger sig tillfreds med det som skedd var. Han förstod väl Ivars goda mening med landet, med Valdemar och honom själf, hvilken i den dubbla egenskapen af jarl och fader blef själfskrifven till rikets föreståndare under sonens minderårighet. Det skulle varit lätt för Ivar, som till en del haft styrelsen inom landet sig ombetrodd

medan jarlen anförde korshären i Finland, att skaffa sig så stort anhang, om han velat hafva tronen för egen räkning, att det kanske stått hårdt för själfva Birger att göra honom densamma stridig. Oegennyttan, fosterlands-kärleken och vänskapen talade tydligt uti hans handlings-sätt. Jarlen räckte honom snart försonad handen. Ivar Blå nedlade i denna hand sin förvaltning af de allmänna ärenderna, och det blef aftaladt mellan rikets herrar att Birger skulle styra riket till dess konung Valdemar upp-nådde myndig ålder. Därefter åtskildes de, och alla tycktes vara nöjda med det som blifvit beslutadt.

Birger uraktlät intet för att stadfästa sin son i besittningen af den erhållna kronan och för vården om hans uppfostran. Rimkrönikan säger:

“Då satte han konungen en tuktomäster, en riddare den honom var bäster, och honom lärde tukt och ädla sed och fick honom hvad honom tarftes vid; allenskoga (ållonskogar) och fiskesjöa, brytia (fogdar), kvarna och landboa och ymnigt gods honom skulle ränta och riddare och svenner honom tjänte.“

Då den unge konungen sålunda fick en ordnad hofstat, anslog Birger äfven åt sina öfriga söner, Magnus, Erik och Bengt, hvar sin del af gods och gårdar. Och några år senare, 1255, begärde han af påfven rättighet att tilldela sina yngre söner hertigdömen af vissa rikets landskaper. Detta skulle, enligt hans tanke, befästa kronan på Valdemars hufvud och försäkra freden inom landet, då hertigarna ställdes som ett slags skyddsvakt konungen närmast, högt öfver rikets öfriga herrar. Ty kungabroderna skulle vara ett slags regerande furstar,

dock icke så själfständiga, att de kunde undandraga sig konungens öfverherrskaap eller underlåta att vara honom till tjänst och lydnad.

Birger anade ej att stridigheter mellan hans söner skulle komma att sönderslita landet och bringa det i större vådor, än dem, han genom sitt anordnande ville förebygga. Och dock kunde man redan under barndomens lekar märka, att Magnus och Erik alltid höllo tillsammans, liksom de sedan i sin mannaålder gjorde.

“Var det i skämtan eller lek
så höllo de båda samman
ehvad det gick till vrede eller gamman.“

Och Ingrid Ylfva, den kungliga ättemodern hade, förutsagt och drömt att den äldste af Birgers söner väl skulle komma till stort välde, men icke länge behålla det, hvaremot den andre skulle stiga högt i ära och makt och väl sig därvid bibehålla. Birger hade i den vägen ingenting drömt eller förstått.

I april månad år 1251 kröntes den unge konung Valdemar i Linköpings domkyrka med stor prakt och högtidlighet. Med råd och samtycke “af sin käre fader och moder“ skänkte han vid detta tillfälle tvenne hemman och en gård i Linköping till inrättande af ett kanik-ämbete vid denna domkyrka.

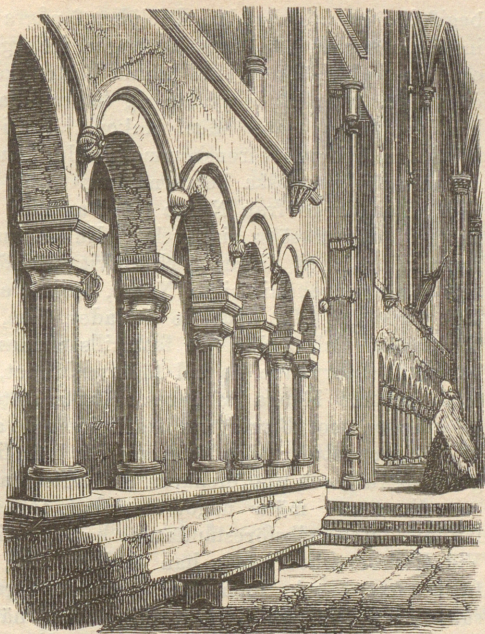
Kort därefter afsände Birger sin dotter Rikissa till Norge, där hennes förmäling skulle firas med den unge, raske och ädle Hakon Hakonsson. Hon utrustades med all den ståt som tillkom jarlens dotter, den svenske konungens syster och Norges blifvande drottning. Tvenne biskopar och många förnämra herrar, hvaribland junker Karl Ulfsson, utgjorde hennes följe, och på norska gränsen möttes hon af konungarna Hakon, fader och son. År

1252 firades i Opslo det höga parets bröllop med all fröjd och prakt. Och löften för de bådarikena om fortfarande fred och vänskap växades därvid mellan Norges konungar och de svenske brudriddarna.

Efter dessa lysande uppträden måste vi nämna ett annat, som kastaten mörk skugga öfver Birger Jarls minne. Det är visserligen högst sanno-

likt, att smädliga och falska sägner gjort mycket till att öka dysterheten af denna skugga, men äfven med afräknande af alla dessa, låter hon icke fullt utplåna sig.

De bägge regeringslystne herrarna Filip Knutsson och Knut Magnusson hade icke uppgifvit sina förhoppningar på Sveriges krona, fastän Ivar Blå med sitt raska handlingssätt en gång störtat deras planer och fruktan för jarlen sedermera tvungit dem till varsamhet. De hade

Det inre af Linköpings domkyrka.

begifvit sig utur landet, åtföljda af några sina män och inställde sig år 1251 hos konungen i Norge med begäran om råd och hjälp för att kunna eröfra från Birger Jarl det rike, hvartill de tyckte sig hafva lika god rätt som hans omyndige son. Men Hakon hade i troget minne hvad som blifvit öfverenskommet mellan honom och jarlen. De missnöjde svenska herrarna fingo intet bistånd af honom, utan drogo från Norge till Danmark och Tyskland, för att där försöka sin lycka. En annan svensk, Filip Larsson, som af Birger Jarl blifvit landsförvist år 1248 och sedan uppehållit sig i Norge, förenade sig med dem. De värfvade folk hvar de färdades fram, i synnerhet i Tyskland. Och sedan de fått tillsammans en tillräcklig härsmakt, återvände de till fäderneslandet, för att kämpa med jarlen. Många af deras fränder slöto sig till dem, ty afunden mot Birger var stark inom de andra grenarna af folkungaätten; den fann nu ett lämpligt tillfälle att gifva sig luft, och upprorshären blef alltså ganska manstark.

Utan att möta något motstånd, tågade den upp åt landet. Men riksföreståndaren hade varit på sin vakt. Vid Herrevadsbro mötte han med en här, som var deras fullt vuxen, och inom kort voro folkungaherrarna tillsammans i hans våld. Om sättet huru härvid tillgick är det som sägnerna varit olika och somliga skildrat jarlens beteende med vida mörkare färger än det troligtvis förtjänat. Ty dessa sagor låta honom lömskt och förrädiskt locka de fientliga fränderna till sig, låta en biskop å hans vägnar gifva dem heliga löften om frihet och säkerhet, och sedan de i förlitande härfå gått öfver strömmen till honom, skall han emot tro och ed affifvat dem alla. Men andra samtida berättelser veta intet om ett sådant illdåd, hvilket dock, om det varit begånget, svårigen kunnat förtigas eller fördöljas. Det ligger dessutom i sagans art, att utan anseende till personen lika okonstladt

omtala det onda som det goda; och minst skulle väl den norska konungasagan funnit skäl att förmildra den svenske riksföreståndarens dåd, ty norrmännen voro ingalunda hans vänner, fastän konung Hakon gått i förbund med honom. Okunnighet om tilldragelsen, i fall den ägt rum, kan ej heller förutsättas hos den norske häfdatecknaren, ty mycken gemenskap rådde den tiden mellan de båda rikena. Och likväl nämnes i den för öfrigt utförliga Hakonssagan intet ord om svek å Birgers sida, men väl att han mötte de upproriska i strid, hvarunder de alla föllo i hans våld.

“Det är” — säger Strinnholm — “dessutom föga tänkbart, åtminstone högst osannolikt, att Filip Knutsson och de öfriga herrarna, så länge de ännu stodo i spetsen för en obesegrad härsmakt, skulle, mot tidens sed, utan gisslan och obehörade, hafva öfverlämnat sig i jarlens våld, blott i förlitande på hans och biskopens ord.” — “För vår del” — tillägger han vidare — “draga vi på anförda grunder sannfärdigheten däraf i tvifvel och anse häfdatecknaren icke böra på ovissa, osäkra berättelser, allraminst då så mycket talar däremot, på någon man kasta den moraliska skymfen af trolösa, låga handlingar, när dessa icke lätt kunna redas, och vi följa däruti blott en djup känsla af vår bättre naturs värdighet.” — Hvem skulle icke gärna instämma i denna den ädle skriftställarens åsikt?

Men om jarlen sålunda fritages från beskyllningen för lömskt förräderi, så kvarstår dock den kallblodiga raskhet, hvarmed han lät afslå de fångna herrarnas hufvuden så snart han fått dem i sitt våld. Det är väl sant, att äfven denna skugga förmildras däraf, att han genom detta sitt handlingssätt icke blott befordrade sin ätts säkerhet, utan åtminstone lika mycket fosterlandets; men en grymhet begick han icke dess mindre. Och han

tyckes själf ha känt detta med ånger, ty omedelbart där-
 efter vände han sig till påfven med anhållan om aflös-
 ning och förlåtelse. Svar ankom från den helige fadern,
 Innocentius IV, dateradt den 23 oktober 1252. "Då vi,"
 heter det däruti, "förnummit eder längtan att i hjärtats
 renhet framlefvå edra dagar, så meddela vi eder aflös-
 ning och förlåtelse för alla de synder, som I med ånger-
 fullt hjärta hafven bekänt eller skolen bekänna inom
 tre månader efter mottagandet af detta bref." I denna
 sin miskundsamhet inneslöt påfven äfven Birgers gemål
 och hans son, konungen, anropande för dem tillika him-
 melens mildhet och nåd, att Herren med förgätenhet af
 deras förbrytelser måtte låta dem blifva delaktiga af det
 himmelska goda och de rättfärdigas eviga lön.

I ett annat bref anbefallde Innocentius samtliga bi-
 skoparna, att mot fredsstöarna och de upproriska i lan-
 det understödja rikets konung och dess jarl, så att med
 kyrkans bistånd de måtte uppehålla lugnet och landet
 komma i åtnjutande af fredens välsignelser.

Mycket blod hade flutit, ty Birger skonade icke upp-
 rorsanförarnas närmaste fränder, och af de tyska lego-
 knektarna lät han halshugga så många som anträffades.
 Men svenskarna skänkte han lifvet. Det blef därefter
 stilla i landet, ty heter det i rimkrönikan:

"Sedan torde ingen sig mot jarlen standa,
 ehvad han ville hafva till handa."

Krönikorna säga ock, att, då Karl Ulfsson kort efter
 tilldragelserna vid Herrevadsbro återkom från bröllops-
 festen i Opslo, sporde han med djup smärta det öde som
 öfvergått hans fränder. Han själf skulle hafva varit sjä-
 len i sammansvärjningen mot Birger; och ehuru en för-
 soning sedan ingick mellan dem, skola de fortfarande hafva
 ömsesidigt missrott och fruktat hvarandra; Birger skulle

hafva sökt genom förgift afdagataga Karl och denne, för att undgå faran, dragit sig undan till främmande land, där han såsom korsriddare fann sin död i Kurland.

“Man har” — säger Strinnholm — “i denna berättelse svårligen för sig annat, än ett af ett fientligt parti mot Birger i omlopp satt rykte, hvaraf denna dikt uppkommit, och vi se här ett drag af så många, huru man ofta af historiskt vissa tilldragelser sluter till förhållanden och tilldiktat omständigheter, som i verkligheten sakna all grund. Hufvudman för de upproriska synes Karl så mycket mindre hafva varit, som icke ringaste spår skönjes till något hans deltagande i deras handlingar och åtgärder, icke heller något det ringaste framskymtar till grund för missnöje hos honom med förhållandena. Något misstroende mellan honom och Birger synes äfven så mycket mindre hafva ägt rum, som han var en af de förnämsta höfdingarna i svenska hären, då Birger ett af de följande åren, efter aftal med konungen i Norge, ryckte med stark härsmakt ner till Västergötland, att därifrån göra ett fientligt infall inom danska området. Men då inga vapenskiften föreföllo och fredslugnet under Birgers regering utestängde alla tillfällen till krigsbragder och utmärkelser, sökte Karl för sitt ridderliga mod ett större utrymme i främmande land och drog, såsom troligen många andra före och efter honom, ehuru häfden om dem intet nämner, bort öfver hafvet till de mot hedningarna kämpande riddarhärarna, att med dem vinna ära och pris i striden mot de otrogna.”

När Karl efter tapper strid stupat, blef hans lik hemfördt till Sverige. Och som han varit af folket mycket älskad i lifvet, så blef han mycket sörjd i döden. När då sådana funnos, som gärna satte ondt tal i omlopp om jarlen, hvars myndiga styrelse icke kunde vara till behag, så blef detta tal trodt af många; och så låter

sagan Birger Jarl säga till sin hustru vid underrättelsen om junkerns död:

“Gud hafve hans själ i himmelrik,
men väl var att vi blefvo skillda.“

På sommaren år 1253 tågade Birger med en här af 6,000 man nedåt västra kusten, hvarest han slog läger på Gullbergshed. Bland de många herrarna i hans följe voro Karl Ulfsson — då ännu full af lif och ungdomsmod — och en rysk furste, Andreas Jaroslowitsch, som måst fly ur sitt rike för mongolerna och funnit ett gästfritt emottagande hos den svenske jarlen.

Från Norge ankom en ståtlig flotta, som seglade uppför Göta älf och lade till på kusten af Hisingen. Den gamle konung Hakon och hans son voro ombord på densamma; och Hakon den yngre inställde sig genast hos sin svärfader för att hälsa honom välkommen. Dagen därefter sammanträdde Birger och Hakon den äldre, för att afgöra den angelägenhet som var orsaken till detta möte.

Meningen var att tukta Danmark, som under sina fientligheter med Lybeck de föregående åren gjort den norska handeln betydlig skada och utsändt sjöröfvare, som gjort vattnen osäkra samt öfverfallit och plundrat både svenska och norska skepp. Dessutom hade Danmark förolämpat jarlen genom att understödja de upproriska folkungarna. Redan året förut hade man öfverenskommit att med förenade krafter göra ett härtåg mot Danmark, och nu skulle beslutet verkställas.

Men innan uppbrott hunnit ske, ankom från Danmark en beskickning af tvenne biskopar och femton riddare. De lade upp i älfven ofvanom Gullbergshed och började underhandla med jarlen och konungen. Birger var lätt öfvertalad till fred och förlikning, “vare sig att han till

mera befastande inom riket af sin sons nya makt gärna såg alla fiendligheter undanröjda och tvedräkten med grannriket på fogligaste sätt bilagd, eller han var för högsinnad att i Danmarks dåvarande ofullständiga belägenhet drifva anspråken till det yttersta eller hämnas genom härjningar, eller han möjligen redan nu kastat tankarna på någon af danska konungahusets döttrar till blifvande gemål för sin son, den unge konungen, och däraf blifvit stämd till mera villfarighet mot Danmark.“ Han rådde äfven Hakon till fred; och sedan å dennes sida vissa villkor blifvit föreslagna och af Danmark antagna, skildes man åt i ro och sänja.

Följande år hölls på samma ställe ett nytt möte emellan de tre nordiska makterna, emedan danskarna icke uppfyllt de till Norge utfästa villkoren. Jarlen uppträdde äfven där såsom medlare, men lyckades ej slita tvisten, som länge därefter fortfor. Vänskapen mellan honom och konung Hakon blef dock alltid ostörd och endräkten mellan dessa bägge fasta, härskarekraftiga och kloka män fortfor intill deras död.

Äfven i det af inre strider sönderslitna Danmark blef Birger innan kort kallad till medlare; ty hans anseende såsom vis, fridsäll och rättvis steg med hvarje år, som han ägnade åt utförande af sin stora tanke, att, hägnande freden i sitt rike, ordna dess inre angelägenheter och arbeta på författningens och samhällstillståndets förbättring och utveckling.

Danske ärkebiskopen Jakob Erlandsson hade trädt i stark opposition mot landets konung, Kristofer; och efter många fåfänga försök att få ett slut på den olycksbringande tvisten, anhöll konungen om Birger Jarls bemedling och uppmanade ärkebiskopen att infinna sig på ett möte med honom och den svenske jarlen å Fialheme i Halland. Ärkebiskopen kom med många herrar och pre-

later i sitt följ; och när alla voro samlade, framlade så väl han som konungen sina klagomål för jarlen. Birger sökte visligen jämka mellan bägges anspråk och talade till deras känsla för det billiga, så att många af de närvarande förenade sig med honom för att åstadkomma fred och förlikning. Men Jakob Erlandsson ville ej göra den minsta eftergift, och striderna blefvo bittrare efter mötet än förut, hvarför konung Kristofer snart anhöll hos Birger om krigshjälp så väl som förut om medlarehjälp.

Nöden var då stor i Danmark. Flera fiender, hvaribland grefvarna af Holstein och fursten af Rügen, hade härjande inbrutit i olika delar af landet. Och riket hade blifvit lagdt under interdikt, emedan konungen tagit ärkebiskopen till fånga. Ehuru fredälskande Birger var, kunde han icke oridderligt vägra sin hjälp under sådana förhållanden. Han höll ånyo ett möte vid Göta älf med konung Hakon, som äfven fått bud från Danmark med bön om hjälp, hvarpå de båda rustade sig i hast och ryckte åstad, för att undsätta konung Kristofer. Birger stod redan med sin här i Blekinge, då oförmodadt budskap kom att danske konungen var död. Och utan svärds slag vanns därefter ett bättre sakernas skick, ty Hakons och jarlens hotande makt förmådde grefvarna af Holstein till stillestånd och fursten af Rügen till flykt, hvarigenom något lugn inträdde och Kristofers änka kunde taga styrelsen om händer för sin omyndige son. Birger och Hakon tågade därefter tillbaka till sina riken.

Men innan dessa händelser timade och de bägge nordiska regenterna företogo denna färd till Danmarks båtnad, hade en annan händelse inträffat, som gick dem båda djupt till sinnes.

År 1257 om våren vistades Birger i Västergötland, där han med den unge konungen och många förnäma

herrar höll hof i Kungs-Lena. Han sände därifrån bud till sin måg, kung Hakon, och inbjöd honom till gäst. Hakon antog bjudningen och begaf sig på väg; och Valdemar red honom till mötes ända ned till Lödöse, hvarpå de tillsammans i dymmelveckan redo upp till Kungs-Lena borg. Den unge Hakon var öppen, frimodig och vänsäll och därför högt älskad af sin svärfader och af alla. Jarlen tog också emot honom på det hjärtligaste sätt, och glädjen var stor å ömse sidor, såsom den alltid plägade vara då dessa fränder kommo tillsammans. Birger hade äfven före norrmännens ankomst anbefallt sina män att bemöta dem mycket väl samt strängeligen förbjudit att kalla dem baggar.

Påskhelgen firades högtidligt i jarlahofvet under den ädle gästens därvaro; och påskdagen såg man de höga herrarna tillsammans träda fram till altaret, för att efter tidens sed offra åt prästen. Hakon leddes då på ena sidan af sin svärfader, på den andra af sin svåger, konung Valdemar.

Men strax efter det Hakon återkommit från denna sin färd till Sverige, drog han en dag ut på jakt med falkar och hundar, såsom han ofta plägade. Om kvällen efter jakten insjuknade han häftigt och dog inom ett par dagar. Stor sorg blef i Norges land, stor sorg i konungasläkten på båda sidorna om fjällen, störst blef väl dock sorgen för gamle konung Hakon och för den aflidnes unga änka.

Rikissa återkom därefter till sitt fädernesland och sin faders hus. Dock synes det som om hon icke särdeles länge förblifvit där, ty efter all anledning måste hon vara den drottning Rikissa från Sverige, som omnämnes såsom förmäld år 1262 med en furste i slavernas land.

Tre år före Hakons död hade Birger förlorat sin ädla husfru, Ingeborg Eriksdotter, som blef begrafven uti Varnhems klosterkyrka.

Vid något af de möten som konung Kristofer af Danmark hade med Birger Jarl och Hakon af Norge, till biläggande af tvistigheterna dem emellan, hade trolofning blifvit aftalad mellan Valdemar och Kristofers brorsdotter, Sofia, äfvensom mellan hennes syster Ingeborg och Hakons andre son Magnus, hvilken efter sin broders plötsliga död blef af norrmännen antagen till faderns efterträdare på tronen.

År 1261 blefvo de bägge unga prinsessorna, Erik Plogpennings döttrar, rikligen utrustade och med lysande följen förda till sina kungliga brudgummar, hvarefter bröllopen firades, Valdemars och Sofias i Jönköping med stor prakt och ståt.

Rörande är beskrifningen om huru "den jungfru", som var vän och stolt och bar ett hjärta huld, vid underrättelsen om att hon blifvit lofvad åt konung Valdemar af Sverige, bad till himmelens drottning: "Gif mig lycka med honom och han med mig!" Föresväfvade henne måhända redan då en aning om hvad hon skulle lida, då hon sedermera öfver sin makes otro "blef ömsom röd och ömsom hvit och heta tårar strömmade öfver hennes fagra kinder under det hon utropade: "Ve mig, ve mig! Den sorgen öfvervinner jag aldrig"; samt då hon måste se honom genom sina fel och sin slapphet förlustig det rike, som hans ädle fader med kraft och vishet för honom styrt och ännu länge efter hans förmälning styrde?

Birger Jarl firade på det vackraste sätt sin sons bröllop genom att då utgifva sin lag om arfsrätt för den svenska kvinnan, hvilken han sålunda lyfte ett steg närmare mannen i samhälliga rättigheter. Det gamla hårda lagbudet: *gänger hatt till och hufva ifrån* hade blifvit i

någon ringa mån mildradt af Erik den Helige genom hans stadgande om giftorätt för kvinnan till en tredjedel af lösören ur mannens bo. Men Birger Jarl insåg att det ej var nog härmed. Han upphäfdde den gamla lägen och påböd att dotter skulle ärfva hälften mot broder, görande alltså sin sons förening med den fagra danska konungadottern till ett heligt minne för vårt lands döttrar.

Pilar skola på gammal svenska hafva hetat arf, och därför antaga somliga, att då i de äldsta tider fäderna ej hade särdeles mycket mer att efterlämna åt barnen än sina vapen, förnämligast pilar och dessa ej behöfdes af döttrarna, så blefvo de af naturliga skäl arflösa och förblefvo så äfven då benämningen arf sedermera öfvergick till allt slags kvarlätenskap. Men den anförda bestämmelsen i västgötalagen: "gånge hatt till och hufva ifrån" tillhör egentligen den tid, "då odaljorden betraktades såsom en helgedom för hvarje släkt, emedan på densamma hvilade alla politiska rättigheter och af dess bibehållande berodde släktens styrka och betydighet, därför släktjord icke fick afhändas, hvilket skulle skett, om dotter tagit arf med sonen, och hon, bortgiftad till annan ätt, då öfverflyttat till densamma odalrätten och därigenom förminskat fädernesläktens anseende." Denna lag kunde upphävas sedan "ett mer utbildadt samhällsskick gjort själförsvaret mindre behöfligt, konungamaktens högsta skydds rätt blifvit i fullare mått erkänd och satt i kraftigare utöfning, släktförbindelser således icke mer voro de enda eller de starkaste skyddsvärn, och allt icke mer ankom på mansstyrka och personlig kraft". Men mer än half arfslott kunde ännu icke på Birgers tid tillerkännas kvinnan, ty "man ansåg angeläget att sörja för sönerns besutenhet, såsom de, hvilka hade att bära samhällets bördor och värna fädernejorden, dem äfven ålågofaldiga offentliga värf, särdeles vid de många tingen, som dessa

tider föreföllo, de tillika borde taga vård om sina systrar, och allt således hvilade på mannens kraft.“ — I det nya laghudet röjer sig, jämte erkännandet af dotterns billiga anspråk på arfsrätt med sonen, kärleken för fädernejorden och omtanken för släktens fortfarande besutenhet och bestånd; ty där stadgas, “att dotterns arfvedel skulle henne tillskiftas i utjordar eller kringliggande jordägor, sådane som icke egentligen tillhörde eller närmare sammanhängande med odal- eller hufvudgården, och endast då, när gårdarna eller hemmanen, som ärfdes, voro flera än sönerna, ägde hon i dem taga sin lott.“

Ej förr än sex hundra år efter Birgers tid hafva nya steg blifvit tagna till erkännande inför lag af den svenska kvinnans lika människovärde med mannen. Samhällsförhållandena hafva nu så utvecklats, att hon i fri- och rättigheter, men ock i arbetsplikt och själfansvarighet, kan och bör i mon af sina krafter ställas vid sin broders sida.

Det var icke blott i fråga om arfsrätt, Birger Jarl såsom lagstiftare uppträdde till förmån för det svagare könet. Redan långt före Valdemars bröllop, sannolikt samtidigt med hans kröning, hade han i sina frids- eller edsörelagar utgifvit stadgan om kvinnofrid.

Man hade till den tiden i Norden för sed, att vid sina frierier föga fråga efter brudens, ja stundom icke ens efter hennes faders bifall. Starkt väpnad och följd af raska stallbröder, hastade friaren ej sällan att med våld taga den som ej med godo ville blifva hans, och ihjålslog utan försökning den, som ville hindra hennes bortförande, var det än fader eller broder. Så tvangs hon att äkta den man, som hon afskydde, som kanske mördat hennes närmaste fränder och på det skändligaste våldfört henne själf; men det hände ock att hon hämnade sig, då tillfälle gafs, dröjde det än i många år. Ty ägde

hon också inga andra rättigheter, rättigheten till själfhämnd ansåg hon sig kunna taga sig äfvensåväl som mannen.

Birger påböd, att eho, som dräpte eller sargade någon i hans eget eller annan mans hus, — eho, som bortröfvade eller våldförde kvinna, — eho, som dräpte eller sargade någon i eller vid kyrkan, — eho, som ofredade eller dräpte någon på ting, — eho, som utkräfde hämnd sedan förlikning var ingången, eller på annan än rätter gärningsman, han hade förverkat allt hvad han ägde till treskiftes mellan konungen, häradet och målsäganden, samt skulle vara fredlös och landsflyktig och icke komma ur fredlösheten eller få återvända förr, än då den, mot hvilken han brutit, bad för honom hos konungen, då han därjämte skulle återköpa freden af konungen med fyratio marker.

Vigarfvet eller blodshämnden hade från urminnes tider varit icke blott en rättighet, utan en helig plikt. "Birger kunde ej på en gång öfverändakasta gammal, djupt rotad sed och lag och betaga den frie mannen dess rätt att hämnas; dock lade han på själfhämnden de första banden genom det väsentliga stadgande, att icke den dräpnes fränder, men blott den verkliga dråparen finge blifva föremål för hämnden. De omförmälda fredsbrotten dessutom, såsom de vanligast ledande till själfhämnd och de mest störande för den allmänna freden och säkerheten, skulle lagligen undersökas och afdömas, dråparen till den ändan hafva frid till och ifrån tinget, men sedan, om förlikning under tiden icke blifvit eller då blefve ingången, vara landsflyktig eller fredlös. Denna förvisning från samhället, mindre ett straff än ett skyddsvärn för dråparen, skulle förekomma, att han icke måtte falla i sina fienders händer och hans blod gifva nya anledningar till blodshämnd och fiendskapens underhållande." Han

kunde, då första ifvern efter hämnd hunnit svalna inom den dräptes eller förolämpades släkt, söka få förlikning bemedlad genom sina fränder. Och då målsäganden bedt för honom hos konungen och sålunda bevisat sig hafva eftergifvit sin hämndrätt, kunde han tryggt återvända till hembygden. Dock måste konungen, såsom fridens högste vårdare, äfven försonas genom böter innan fridsbrytaren kunde anses hafva nog pliktat för sitt missdåd.

Hemfrid, kvinnofrid, kyrkofrid och tingsfrid samt förbud mot olaga hämnd hade väl icke varit alldeles okända i den forntida lagstiftelsen, men först genom Birger erhöles de den bestämdhet och kraft, att de verkligen blefvo gällande lag. Konungen svor ed och tog lika ed af alla de förnämsta män i riket, att af all makt vinnlägga sig om fridslagarnas upprätthållande, och däraf erhöles dessa namn af "edsörelagar".

Birger förbättrade äfven mycket själfva bevisningsättet vid domstolarna. Förut hade domaren ej sällan påbjudit ett envig mellan de båda rättsökande, i den tro, att Gud skulle hjälpa den oskyldige till seger; därvid fingo de äfven antaga legokämpar, som plägade infinna sig vid domstolarna och för betalning åtaga sig sådana strider, då den som bäst kunde betala fick den starkaste kämpen och kunde vara säker om att vinna sin rättgång. Ofta användes också järnbörden, då den anklagade skulle med nakna fötter gå öfver nio glödande plogbillar eller bära ett glödande järn på sina blottade armar. Kunde han oskadad genomgå dessa eller andra likartade prof, så ansågs hans oskuld af Gud bekräftad. Dessa bevisningssätt voro väl redan i lag förbjudna, men dock allmänt i bruk, till dess Birgers kraftiga hand satte yxan till roten af denna vidskepliga osed.

Birger Jarl tillkommer äfvenså äran af den första laga åtgärd till träldomens afskaffande i Sverige. Han

förbjöd nämligen de såkallade *gästrälarna*, eller bruket att fattiga, men friborna män bortgäfvö sig till trälar eller lifegna hos de rikare mot det villkor, att dessa skulle försörja dem till döddagar. Denna art af trældom var den nesligaste och mest föraktade af alla, ty det röjde ett vansläktadt sinne, att så afkläda sig egenskapen af fri för att håglös och lågsinnad lefva som en annans egendom till vanheder för sig själf och sin släkt. Man kan väl antaga att Birgers ljusa blick uppfattat det för ett folk förnedrande af allt slags trældom. Men lagstiftaren kunde icke här taga steget fullt ut på en gång, ty bruket af trälar hade gripit för mycket djupt in i författningen, äganderätten och hela det forntida hushållnings-sättet, att detsamma på en gång kunde upphävas eller afskaffas. Birger måste öfverlämna åt kristendomens milda verkan och kyrkans tysta arbete att småningom skrifva den lag, för hvilken tiden ännu icke var mogen. Och den lagen skrefs och tiden mognade hastigare än han kanske vågade hoppas, då han — säkert icke utan motstånd — genomdref sitt förbud för svensk man att vara svensk mans träl och dymedelst afskar vägen för månget illdåd; ty det var icke blott de arma som gäfvö sig till trälar; det hände äfven att besutna män, af hat till anhöriga och blifvande arfvingar, gjorde sig till gästrälar, för att undandraga dessa godset, eftersom all trälens egendom öfvergick till husbonden.

På Sveriges kuster rådde intill Birgers tid den sed, att då något skepp förliste, plundrades det af strandhugg-rarna, och besättningen gjordes till trälar. Detta omänskliga bruk härledde sig från vikingatiden och behagade skärgårdsfolket väl att bibehålla äfven sedan vikingatågen länge varit ur bruk. Birger ville afskaffa sådant barbari och vann däruti så kraftigt understöd af de andliga, att ärkebiskopen gaf 100 dagars afat åt dem, som

hjälpte de skeppsbrutna, hvaremot den, som plundrade dem, skulle jämte alla sina socknebor bannlysas, och om plundraren doge under bannlysningen, skulle hans kropp kastas i hafvet.

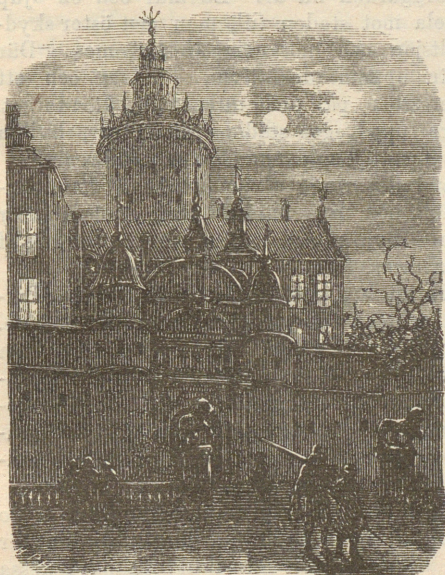
“Kyrkan,” säger Strinnholm, “ärades af Birger såsom en gudomlig anstalt till människornas andliga väl, och för romerska stolen bar han lika vördnad med hela den västerländska kristenheten, som i den helige fadern erkände sitt högsta andliga öfverhufvud, den store skiljedomaren äfven i politiska angelägenheter, hos hvilken man hoppades finna ett fast stöd mot hvarje rå våldsmakt. Birger emellertid hvarken af svaghet eftertraktade kyrkans gunst och bevågenhet genom förstorande af dess fri- och rättigheter, eller af andakt riktade henne med gods och ägodelar; men rättvis, lät han kyrkan rättvisa vederfaras i allt, hvad henne med någon rätt tillkomme, stödde henne i alla billiga saker, vidmakthöll och beskyddade henne i besittningen af de egendomar, hon förvärfvat, och de fri- och rättigheter, hon en gång undfått. Det höga och sedliga i kristendomen var för honom icke främmande, och i dess anda uppfattade han äfven härskarekallets bestämmelse, att handhafva rätt och rättvisa på jorden, genom rättvis styrelse och skipande af lika rätt åt alla vidmakthålla friden och endräkten inom det land och hos det folk, öfver hvilket han var satt att styra. Vårdnaden om frid och rätt och lagstiftelser i denna anda bilda grundtonen af hans regering.”

“Birger Jarl den visa man,
han lät Stockholm byggja
med digert vett och mycken hyggja
ett fagert hus och en godan stad
allalets gjord som han bad.”

Så berättar stora rimkrönikan om Stockholms anläggning, hvilken långt efter Birgers tid ansågs helt och hållet såsom hans verk. Stad hade dock börjat uppväxa där, hvarest sagan låter Sigtunaborna, sedan esterna för

störde Sigtuna, landa med sin guld- och silfverfyllda ökstock, ganska långt före

Birgers regemente i Sverige; men liten och ringa var staden, ty den upptog endast Riddarholmen, som då säges hafva hetat Stockholmen till minne af de första bebyggarnes, de flyktande Sigtunaboarnas rikt lastade stock. Birger insåg ortens vikt, dess för handeln gynnsamma läge och dess lämplighet att blifva

Kärnan.

lås för Mälaren och de rika bygderna kring denna fagra sjö. Han lät där uppföra en fast borg med torn af tjocka gråstensmurar. Tornet kallades Kärnan — sedermera Tre Kronor — säges hafva hållit femtiosju alnar i höjd och var uppfördt på sandåsen invid den sydliga grenen af

Norrström, som på den tiden bar namnet Stocksund. Ett par famnar lägre än denna borg anlades en förborg och denna intog samma plats, som nu stora borggården med det kungliga slottet, men hufvudborgen låg ungefärligen där, som lilla borggården nu är. En mur och en djup graf omgaf det hela mot staden till, men mot öster skyddades det af saltsjön och mot norr af strömmen. Där Mynttorget nu är uppmurades äfven ett torn och ett annat invid Söderström på det nuvarande Järntorget. Mellan dessa torn uppdrogos stadens ringmurar, hvilka sköljdes den ena af saltsjön, den andra af Mälaren.

När efter hand det ringa utrymmet inom dessa murar blef otillräckligt och man började bygga hus utanför dem, kallades denna nya stadsdel *utom muren* och den af murar omgifna *innanmur*.

Det starka slottet hann ej blifva färdigt under Birgers lifstid, men arbetet fortsattes af hans efterträdare.

Sannolikt är den såkallade *Björköarätten* eller den äldsta svenska stadslagen gifven af Birger Jarl för Stockholm; åtminstone hafva de stadgar, han gaf åt den af honom befastade staden blifvit lagda till grund för densamma. Han lät ock uppbygga den första kyrkan i Stockholm, den nu så kallade Storkyrkan.

Birger inkallade till Sverige främlingar, som voro mera kunniga och erfarna i handel, näringar och konster än landets egna barn, ty han ansåg utveckling i dessa riktningar för bästa medlet att befrämja välstånd och bildning. Bergsbruket omfattades af honom med mycken vårdnad, och äfven många andra näringsgrenar fingo under honom stor tillväxt och förkofran.

Redan under Knut Erikssons tid hade lybeckarna fått handelsprivilegier i Sverige, men dessa blefvo af Birger Jarl förnyade. Då, under kriget i Danmark mellan Erik Plogpenning och hans broder Abel, Lybeck trädte

på den senares sida och med sina härjningar oroadt Danmarks kuster, hände det att lybska sjöröfvare togo både svenska och norska skepp. Birger sände då tvenne män till Lybeck med den hälsning, "att lybeckarna skulle bättre vårda sig om fredens upprätthållande och därutinnan gifva sin åstundan tillkänna, samt till den ändan hitsända en i saken kunnig man af mogen ålder, för att med jarlen om ärendet underhandla." — Lybeckarna efterkommo jarlens önskan och sände till Sverige en erfaren och klok man, hvilkens förtjänster jarlen själf erkände. Sedan de samtalat med hvarandra, kallade jarlen tillsammans rikets förnämsta män, och på detta sammanträde beslöts att de forna freds- och handelsfördragen skulle förnyas.

Lybeckarna blefvo härigenom befriade från all slags tull för de varor de hitförde, fingo fullt skydd till personer och egendom af landets lagar och skulle, i den händelse de ville kvarstanna och bosätta sig i Sverige, betraktas helt och hållet såsom svenskar. "För den kärlek och vänskap, som vi hafva för eder", heter det i en skrifvelse af jarlen angående dessa privilegier, afgifven i Linköping 1251, men naturligtvis med bibehållande af motsvarande fördelar för svenskarna i Lybeck.

Några år efter sedan Lybeck erhållit dessa rättigheter, ankom till Sverige en borgare från staden Hamburg vid namn Jordan. Hans ärende var att af Birger Jarl utverka samma friheter för sin stad, som dem lybeckarna åtnjöto.

"Hamburgs makt," sade han, "kan väl icke jämföras med Sveriges. Dock äro människornas öden och krigslyckans växlingar så ovissa, att äfven svagare makters vänskap understundom kan vara af mycken fördel, och den oegennyttiga tacksamhet och trohet hamburgarna visat de furstar, genom hvilkas bistånd de förökat sitt välstånd, ville de äfven visa Sverige."

Birger insåg att en liflig handel skulle tillskynda landet mycken fördel och lyssnade därför gärna till hamburgarnas förslag. I juli månad 1261 utfärdade han ett bref om staden Hamburgs handelsfriheter, hvilka voro ungefärligen lika med Lybecks.

För att ännu mera utvidga handelsrörelsen sökte Birger inleda handelsförbindelser med England. Detta land styrdes då af Henrik den tredje; och till honom kommo sändebud från Sveriges jarl, att framställa förslag i nämnda syfte. Men konung Henrik var vid den tiden så upptagen af andra omsorger — heter det i hans skrivelser till Birger — att han ej kunde med allvar omfatta förslaget. Dock önskade han att jarlen måtte låta honom närmare veta sin mening.

Birger sände därefter till England tvenne andliga af predikaremunkarnas orden, hvilka skulle mera fullständigt redogöra för hans tankar i afseende på handelsförbindelser mellan de bägge länderna. Och sedermera kommo tvenne andra predikaremunkar såsom konung Henriks sändebud i samma ärende till Sverige. Men som utgången af dessa underhandlingar icke är känd, synes det sannolikt, att saken ej fick framgång. Själva planen visar emellertid huru Birger tänkte på allt, hvad som kunde lända Sverige till fördel.

Vid den tid då konung Valdemar firade sitt bröllop med Sofia af Danmark hade äfven Birger själf sett sig om efter en gemål från samma land, hvarest han valt brud åt den tjugoårige sonen. Och det var änkan efter den ofvannämnde konung Abel, som blef jarlens val. Abel, en af Valdemar Sejers söner, hade mördat sin broder, Erik Plogpenning, och intagit hans tron, men själf få år därefter dött en blodig död och lämnat den så brottsligt vunna kronan till arf åt sin yngre broder, Kristofer. Abels olyckliga drottning hette Mechtild och tog efter

sin gemåls död sin tillflykt i ett kloster. Till henne friade Birger Jarl, och för förbindelsen arbetade af alla krafter ärkebiskopen Jakob Erlandsson, som efter konung Kristofers död öfverflyttat sitt hat till denne på hans son. Ärkebiskopen hade för afsikt att störta detta barn från tronen och dit upphöja Abels son, i hvilken han kanhända hoppades finna ett lydigt redskap för sin vilja. Och hvad var då naturligare än att han skulle göra allt för att binda den mäktige Birger Jarl vid denna sak genom ett giftermål, som skulle så nära befrynda honom med prins Erik, Abels son?

Mechtild var dotter af grefve Adolf IV af Holstein. Somliga uppgifva att hon såsom nunna ingått i det kloster, dit hon efter sin makes död drog sig undan, andra att hon där endast sökt skydd och säkerhet utan afläggande af något löfte. Det senare synes mera troligt. Hade hon aflagt renlefnadslöfte, så skulle det varit ärkebiskopen, som förmått henne att bryta det och förmäla sig med den svenske jarlen; och konungen lade honom verkligen detta till last i klagomål, som insändes till påfven jämte förklaring, att ärkebiskopen så handlat för att sedan reta jarlen till krig mot den danske konungen. Möjligt är att Mechtild också räknat på Birgers understöd för sin och Abels son. Ty Birger, som genom sin son Valdemars giftermål med Erik Plogpenning's dotter och genom freds- och vänskapsförbindelse med den unge konung Eriks fader, Kristofer, var nära förbunden med det regerande danska konungahuset, tyckte sig för ingen del böra ingripa i grannrikets förhållanden därför, att han förmälde sig med drottning Mechtild. Han insåg väl att på fredlig väg ingen förmedling var möjlig i stridigheterna mellan Danmarks konung och dess biskopar; och att för dessa stridigheter inveckla Sverige i ett vidt utseende krig, därtill var han för mån om dess väl. Abels

son Erik, som var hertig af Jutland, hade fått understöd af sina morbröder, grefvarna af Holstein, för att genomdrifva hertigdömet betraktande som arfvän i stället för blott lifstidsbesittning; men af sin stjuffader jarlen fick han intet understöd till vinnande af tronen, hvilken också förblef intagen af Erik Kristofersson med vedernamnet Glipping.

En sägen är, att Ivar Blå var den, som afhämtade och till Sverige öfverförde Birgers brud. I folkvisan heter det härom:

“Vi kännom väl Ivar Jonsson.
Han var ock en man,
som förde den danska drottningen an
till Sveriges land. —
Vi kännom väl Ivar Jonsson.“

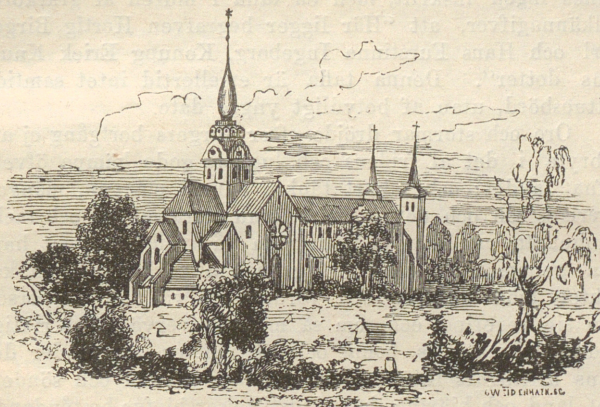
Birger hade vid den tiden antagit den förut icke i Sverige brukliga titeln hertig. Men många af bönderna, som icke förstodo sig på denna nya benämning, kallade honom konung, såsom den där styrde hela riket och dessutom hade en drottning till gemål.

Äfven Magnus kallades mot slutet af sin faders lefnad för hertig (af Södermamländ), men Erik Birgersson kallades junker och Bengt scholaria, ty han hade blifvit uppfostrad för det andliga ståndet. Först efter jarlens död kallades de alla hertigar och tillträdde de åt dem anslagna landskap, då Valdemar öfvertog styrelsen af sitt rike.

Så länge Birger lefde förblef riksstyrelsen i hans kraftiga hand, till konungens och folkets fromma. Men år 1266 om hösten nedlades han på sjuksängen och dog natten till den 21 oktober. Det anses hafva varit på Bjellbo som den store mannen blef bortkallad från det

jordiska, ehuru krönikan — sannolikt för versens skull — uppgifver Hjelmbo Lund, ett namn, som är för vår historia och geografi obekant.

“Birger Jarl dog i Hjelmbo Lund.
 Det lastade både gammal och ung,
 att hans lif ej måtte längre vinna,
 mycket godt för honom och kvinna.”

Varnhems klosterkyrka.

Af de olika uppgifterna om hans hvilorum synes det, som skulle han först hafva blifvit jordfästad i Alvastra, men liket sedermera blifvit fördt till Varnhems klosterkyrka. Stora rimkrönikan säger:

“Till ett kloster förde de han,
 honom följde mången ärlig man.
 De munkar de äro grå,

och bo å lande, ärja och så.
Det kloster heter Varnhem,
jag tror han hvilat där med dem.“

Och detta bekräftas af Magnus Ladulås, som i sitt testamente ihågkommer munkarna i Varnhem, “där hans förfäder hafva sin hvilostad“.

Å stenen, som säges betäcka den store jarlens grift, finnes ingen inskrift, men en tafva i muren af grafkoret tillkännagifver, att “Här ligger begrafven Hertig Birger Jarl och Hans Furstinna Ingeborg, Konung Erick Knutsons dotter“. Denna tafva är emellertid intet samtida vittnesbörd, utan af betydligt yngre dato.

Oro och stormar dröjde efter Birgers bortgång ej att utbryta i det af fridens och lugnets gode kämpe öfvergifna landet; och säkert tänkte därvid mången, mången Sveriges son och dotter med ännu mera saknad och tacksamhet än vid hans död, tillbaka på hvad han varit, han, som genom det stora, kraftiga och allvarliga uti sin karakter bjöd aktning och vördnad så väl för sin person som sin regering, och som så moget öfvervägt och riktigt bedömt samhällets behof och rättigheter, att, under det hans ättlingars inbördes hat skakade tronen och sönderslet land och hjärtan, hans lagstiftelser blefvo bestående och öfverlefde alla hvälfningar.

Om kvinnorna heter det särskildt och med rätta, att de bådo för hans själ. Ty,

“Han gaf dem och starkan rätt
och lade ned mången ondan rätt,
att ingen måtte göra dem ofrid.“

Öreskrifter för folket.

En samling smärre skrifter, lämpliga för folkläsnin och för sockenbibliotek samt till premier i folkskolor.

 Hvarje häfte med en eller flera illustrationer.

N:o	öre.	N:o	öre.
55. <i>Thomasson, P.</i> , Fredrik I och Östgöten	25.	86. <i>Almqvist, C. J. L.</i> , Grimstahamns nybygge	25.
56. <i>Thomasson, P.</i> , Prinsen och Borgarflickan	50.	87. <i>Almqvist, C. J. L.</i> , Ladugårdsarrendet	25.
57. <i>Björnson, B.</i> , En glad själ	50.	88. <i>Blanche, August</i> , Stockholms-historier. III.	20.
58. <i>Mellin, G. H.</i> , Flickorna i Askersund	50.	89. <i>Blanche, August</i> , Stockholms-historier. IV.	20.
59. <i>Asbjörnson o. Moe</i> , Norska folksagor och äfventyr	25.	90. <i>Mankell, J.</i> , Måns Stenbock vid Gadebusch	25.
63. <i>Almqvist, C. J. L.</i> , Kapellet	25.	91. <i>Carlén, O.</i> , Tullgarns slott. Anteckningar	25.
64. <i>Blanche, August</i> , Stockholms-historier. I.	25.	92. <i>Claude Gerard</i> , Linné i Upsala och i Amsterdam	25.
65. <i>Blanche, August</i> , Stockholms-historier. II.	25.	93. <i>Trolle, H. af</i> , Karl XII och sjöbussen	15.
66. <i>Åberg, J. O.</i> , Aina. Berättelse	25.	94. <i>Segerstedt, A.</i> , Nio sagor	25.
67. <i>Almqvist, C. J. L.</i> , Skällnora Kvarn	40.	95. — Tio sagor	25.
68. <i>Thomasson, P.</i> , Lasse Mjöltnare och Masse Smed	35.	96. <i>Mellin, G. H.</i> , Sigrid den fagra	25.
69. <i>Thomasson, P.</i> , Karl IX och Vermlänningen	20.	97. <i>Topelius, Z.</i> , Trenne sagor	25.
70. <i>Sylvia</i> , Byhistorier från Skåne	25.	98. <i>Claude Gerard</i> , Soldaten Blå	20.
71. Blända och Väreidskivinnorna	20.	99. <i>Nordensvan, G.</i> , Befriaren	20.
72. <i>Thomasson, P.</i> , Gubben i Fridhem	35.	100. <i>Thomasson, P.</i> , Troheten i Norden	20.
73. <i>Almqvist, C. J. L.</i> , Arbetets ära	15.	101. <i>Thomasson, P.</i> , Karl X och Ölänningen	25.
74. <i>Carlén, O.</i> , Gripsholms beskrifning	25.	102. <i>Hedberg, F.</i> , Lille Jätten	25.
75. <i>Schwartz, M. S.</i> , En ädel förebild	25.	103. <i>Sawon</i> , Genom egen kraft	20.
76. <i>Trolle, H. af</i> , Dristighetens Hög-båtsman	25.	104. <i>Sylvia</i> , En slant i håfven	25.
82. <i>Thomasson, P.</i> , Hans Jansson. Lefnadsteckning	25.	105. <i>Fries, Th. M.</i> , A. E. Norden-skiöld och hans upptäcktsfärder 1858—79	30.
83. Gamla historier för folket. 6:e samlingen	10.	106. <i>Thomasson, P.</i> , Gubben Strid och hunden Frid	30.
84. <i>Thomasson, P.</i> , Karl IX och Karl XII	20.	107. <i>Flygare-Carlén, E.</i> , Kerstin Marias fästegåfva	20.
85. <i>Thomasson, P.</i> , Under stormfulla dagar	15.	108. <i>Åberg, J. O.</i> , Adlercrentz' budbärare	25.

Öreskrifter för folket.

En samling smärre skrifter, lämpliga för folkläsnig och för
sockenbibliotek samt till premier i folkskolor.

 Hvarje häfte med en eller flera illustrationer.

N:o	öre.	N:o	öre.
109. Gamla historier för folket. 7:de samlingen	25.	135. <i>Segerstedt, A.</i> , Nöa sager å paschaser	25.
110. <i>Bondeson, A.</i> , Jon i Slätthult	25.	136. <i>Langlet, M.</i> , Konsten att spara	50.
111. — Visor på Ätradalens bygdemål	25.	137. <i>Thomasson, P.</i> , Karl XI och Vestgöten	30.
112. <i>Thomasson, P.</i> , Prinsessan i Humlegården	25.	138. <i>Thomasson, P.</i> , Erik XIV och liten Karin	20.
113. <i>Bondeson, A.</i> , Marknadsgubbar på Sjönevad	25.	139. <i>An-Do</i> , Eriks liföfsäkring . .	15.
114. <i>Thomasson, P.</i> , Kärlekens tempel	25.	140. <i>Cederberg, B.</i> , Bland vindskupor	25.
115. <i>Lea</i> , Ett fågelpar	25.	141. <i>Thomasson, P.</i> , Rika flickan i Rosendala	35.
116. <i>Leander, R.</i> , Sagor vid brasan. I	25.	142. <i>Thomasson, P.</i> , Petter Jönssons lefnadsöden	50.
117. — Sagor vid brasan. II	25.	143. <i>Saxon</i> , »Nya tag!» Berättelse ur bondelifvet	50.
118. <i>Thomasson, P.</i> , Utmärkta svenska bönder	25.	144. <i>Buddé, L.</i> , En resa till folkhögskolan	30.
119. <i>Thomasson, P.</i> , Jägarens Ros	25.	145. <i>Ålund, O. W.</i> , John Ericsson	40.
120. <i>Aldén, G. A.</i> , General Pechlin som sockenherre	25.	146. <i>Lidholm, A.</i> , Karl XV och Vallehärsbonden	25.
121. <i>Lea</i> , Sven Wandring	25.	147. <i>Georgii, L.</i> , Sundhet och renlighet	25.
122. <i>Nielsen, A.</i> , Karin som kom till folkhögskolan	25.	148. Sagor och sägner från Vester-götland	30.
123. <i>Segerstedt, A.</i> , Tio nya sagor	25.	149. <i>Segerstedt, A.</i> , Åtta sagor . . .	25.
124. — Elfva nya sagor	25.	150. — Åtta nya sagor	25.
125. <i>Thomasson, P.</i> , Svarta Fröken	50.	151. <i>Hjorvard, Elin</i> på Mäsön . . .	25.
126. — En läserska	25.	152. <i>Schwartz, M. S.</i> , Bellmans skor	25.
127. Det var en gång . . . Fyra italienska sagor	25.	153. — Det första och sista poemet	25.
128. Gamla historier för folket. 8:e samlingen	25.	154. — Tvenne pingstaftnar i Lidners lif	25.
129. Gamla historier för folket. 9:e samlingen	25.	155. — Drömmerskan på J. H. Kellgrens graf	25.
130. <i>Thomasson, P.</i> , En firad flicka	25.	156. — Amanda. Några teckningar ur Stagnelius' lif	25.
131. — Det förlorade barnet . . .	40.		
132. — Slaflifvet i Sverige . . .	40.		
133. — Riksdagsmannen	25.		
134. — Vallgossen o. Inspektoren	40.		

(Denna samling kommer att fortsättas och hvarje häfte säljes särskildt. De flesta häften åtföljas af en eller flere illustrationer.)